

מבעל דף היומי בעיון

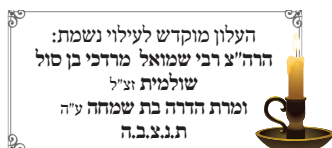
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור, ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

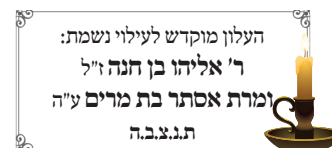
יום ד' כ"א שבט - יום ג' כ"ז שבט תשפ"א

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת פסחים ע"ד-פ'

שבוע פרשת יתרו

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף ע"ד

משנה. כיצד צולין את הפסח? מביאין שפוד של רמון ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו, ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר: כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו ...

מבואר בגמ', דר' ישמעאל ג"כ סובר כדעת ר"ע שיש לתלות האיברים מבחוץ, ופסק הרמב"ם כמותם [פ"ח ה"י].

עוד מבואר בגמ', שאם חתך ממנו אבר או שלק אבר ממנו אף שהוא מחובר, אינו נקרא 'מקולס'. וכתבו התוס', שכל הדין של מקולס הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד אינו מעכב. וכתב הח"ח בליקוטי הלכות [בעין משפט] שאפשר שגם הרמב"ם סובר כן ולכן השמיט הלכה זו שאם נחתך אבר אחד וכו' אינו מקולס.

אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק: מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא ...

בגמ' [ע"ה א'] הקשו: מעשה לסתור [דהיינו המעשה בר"ג סותר לדברי ת"ק שאסר לצלות על האסכלא], חסורי מיחסרה והכי קתני: ואם אסכלא מנוקבת - מותר, ע"כ. וכתב רש"י, שהאסכלא עשויה כבריחים כעין שלנו, ויש חלל גדול בין בריח לבריה ונותן השפוד לרוחבו, וכל הטלה נצלה באויר שבין שני בריחים, שאין בשרו נוגע בברזל. וכ"כ הראב"ד [פ"ח ה"ט].

אמנם הרמב"ם העתיק דין זה שאסכלא מנוקבת כשרה ולא הזכיר פרט זה שלא יגע בברזל, אמנם כתב הכסף משנה שאפשר שגם הרמב"ם מודה לזה. והח"ח העתיק דין זה בפשיטות בליקוטי הלכות.

אמר רבה: האי מולייתא שריא. אמר ליה אביי: והא קא בלע דמא! - אמר ליה: כבולעה כך פולטה ... האי מולייתא, מאן דאסר - אפילו פומא לתחת. ומאן דשרי - אפילו פומא לעיל. והילכתא: מולייתא שרי, אפילו פומא לעיל.

דין מולייתא

'מולייתא' היינו טלה או עוף הממולא בבשר כתוש וצולים אותו בלי להוציא הדם מתוכו, ולא אמרינן שהבשר החיצוני בולע דם מהבשר הפנימי דכבולעו כך פולטו. והראיה מקרבן פסח למ"ד שנותן את בני מעיו לתוכו.

ופירש"י, שמולחים המולייתא כמליחת צלי [שהיא פחותה ממליחת בשר לבישול]. והתוס' כתבו בשם ר"ת, דצלי אינו צריך מליחה כלל ולא מיבעיא כשנצלה הבשר יפה שהצליה עצמה מוציאה הדם, אלא אפילו באופן שלא נצלה כל צרכו אי"צ מליחה, דאין איסור באכילת דם כל זמן שלא פירש, ולכן בצליה לא שייך כלל איסור דם, ואפילו מה שיוצא מצד זה של הבשר ונכנס בצד זה מותר, ורק מחתיכה לחתיכה אסור. והקשו על רש"י שסובר שצלי צריך מליחה מה מועילה מליחה מועטת.

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב-20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרובבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

ובגמ' בחולין [ק"א א'] מבואר, שהצולה בשר בתנור באמצעות שפוד, והכבד היה מונח על הבשר ויצא הדם מהכבד בשעת הצליה וזב על חתיכת הבשר התלויה בשפוד מתחתיו, מותר הבשר בדיעבד כיון ש"דם מישרק שריק" [מחליק על חתיכת הבשר בשעת הצליה, ואינו נבלע בה אלא נופל על הארץ, שטבע הדם להחליק], ולדעת ר' דימי מנהרדעא שם הבשר אסור אפילו בדיעבד. וכתבו תוס' כאן, דמבואר שלא התירו שם לכתחילה מצד "כבולעו כך פולטו", והיינו מחמת דהיתר הזה הוא רק בדיעבד, אלא שבקרוב פסח הקילו בזה אף לכתחילה כדי לקיים המצוה של "ראשו על כרעיו ועל קרבו". ואף לר' דימי מנהרדעא שאסר שם, מ"מ כאן התירו משום מצות הפסח, או שלדבריו מיירי כאן שמלחו הבני מעיים לפני הצליה. ואפילו כבד שנוהגים העולם שלא לבשלו כלל אפילו אחר מליחה, מ"מ אם מלחוהו ובישלוהו יחד עם בשר ודאי מותר, דאחר מליחת דין הכבד כדין בשר, ובשר ע"ג בשר לכו"ע מותר.

והגמ' להלן מביאה ראייה לדין זה שכבולעו כך פולטו מגוזל שלא נמלח שעטפהו רבין סבא בבצק בשביל רב, ואמר לו רב שאם יש טעם טוב בבצק יתנהו לו. וכתבו תוס', שיש ללמוד היתר במולייתא אפילו אם נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה והפנימי לא נמלח, ואין אומרים שהבשר החיצוני בולע יותר מהבשר הפנימי מחמת שנמלח. ומ"מ מעשים בכל יום שאוסרים בשר שנפל בציר ומלח שנפלט מבשר אחר ואין מתירים בשר זה אפילו ע"י צליה, ויותר מזה היה אוסר ר"ת תרגולת שנמלחה בקערה שאינה מנוקבת אף שלא שהתה שם שיעור צליה ולא פלטה אפילו חצי דמה, ואסרה לאוכלה אפילו ע"י צליה, שהגמ' לא חילקה [בדין זה שאין מולחין בשר אלא בכלי מנוקב בחולין ק"ב ב' ק"ג א'] בין שהה הרבה לשהה מעט. וביאר הרא"ש בחולין [צ"ג ב' מדפי הגמ'], דדוקא היכא שנפלט מיד בשעת הבליעה כגון מולייתא אמרינן כבולעו כך פולטו, אבל דבר שנאסר כבר מחמת דם שבא עליו ממקום אחר תו לא שרינן ליה משום דכבולעו כך פולטו.

עוד כתבו הרי"ף והרא"ש בחולין [שם] דהא דמולייתא שריא הוא דוקא לצלי כעין הפסח שהוא צלי, אבל לקדרה לא. וכתב שם הרא"ש כדברי תוס' כאן דאף אם נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה שאינו טרוד לפלוט דמו, אעפ"כ מותר.

וככל הדברים האלו העתיק הטור [יו"ד סי' ע"ז].

וכתב הב"י בשם הגהות מיימוניות שהביאו בשם התוס', דהא דמולייתא שריא הני מילי בששניהם מלוחים או שניהם אינם מלוחים, אבל אם אותם שבחוץ מלוחים והפנימי לא נמלח אסור הפנימי [ודלא כהתוס' והרא"ש שלפנינו].

וכתב הרשב"א בתורת הבית, אווזין ותרגולין שממלאים אותם בשר שנמלח כדי מליחה המכשרת לקדרה מותר בין בצלי בין בקדרה. וכתב הב"י שכן נראה מדברי הרא"ש והטור. אבל הרמב"ם [פ"ו ממאכלות אסורות ה"ז י"ח] : עופות

שהניחן שלמים ומילא חללן בשר וביצים ובשלן אסורות שהרי דם יוצא לתוכן ואף על פי שמלחן יפה יפה ואפילו היה הבשר שבתוכן שלוק או צלוי. ואם צלאן הרי אלו מותרות אף על פי שהבשר שבתוכן חי ואפילו פיהן למעלה. בני מעיים שמלאן על דרך זו בבשר צלוי או שלוק או שמלאן בביצים ושלקן או קלאן הרי אלו מותרים שאין מחזיקין דם בבני מעיים. וכן הורו הגאונים. עכ"ל. וכתב הרב המגיד שטעמו מפני שסובר שמה שכתב הרי"ף "אבל לקדרה לא" היינו אף שהוא מלוח ומוכשר לקדרה. והוסיף הרמב"ם לבאר שאפילו הבשר שבתוכו מבושל.

והרמב"ם לשיטתו שסובר [שם ה"י] שבכל מליחה צריך הדחה אחריה ושריה במים רותחים, ולכן מה שחלק אב"י הוא אף כשהמילוי הוא של בשר מלוח וצולה הכל, ורבא סובר שאף שכן הדין בבישול, מ"מ בצליה כבולעו כך פולטו.

כתב בשו"ע [סימן ע"ז סעיף א'] : עופות או גדיים שממלאים אותם בשר שלא נמלח, אם לצלי, מותר אפילו פיהם למעלה, ואפילו אם נמלח החיצון, דכמו שבולע דם המילואים כך פולטו. וכתב הרמ"א : וכ"ש אם נמלח הפנימי ולא החיצון, דשרי [דברי עצמו לדעת הרשב"א. עי' דרכ"מ], דנורא משאב שאיב הדם מן החיצון ואינו נבלע בפנימי [דברי עצמו].

וממשיך השו"ע : ולקדרה אסור עד שימלח חיצון לבדו ופנימי לבדו, אבל אם לאחר שמילאו מלח החיצון, אינו מפליט דם שבפנימי. וכתב הרמ"א : וכל זה בדיעבד, אבל לכתחלה אין לעשות שום מולייתא, רק אם נמלחו שניהם [דרכ"מ בשם אגור ומרדכי ורש"י]. וכל זה מיירי שאין במולייתא זו רק בשר או עשבים, אבל אם יש שם בצים הנקרשים, דינו כאלו נתבשל בקדירה [דרכ"מ הגהת שערי דורא בשם מהרי"ט וארוך], ואפילו בדיעבד יש לאסרו אם לא נמלחו שניהם. בשר שלא נמלח ולא הודח שנצלה עם בשר שנמלח והודח, מותר בדיעבד [שם]. אבל לכתחילה אסור לצלות בשר שנמלח עם הבשר שלא נמלח, ואפילו הודח.

והא רבין סבא טפליה ההיא בר גוזלא לרב, ואמר ליה: אי מעלי טפליה - הב לי ואיכול! - ההיא בסמידא, דמפריי... והילכתא: דסמידא, בין אסמיק בין לא אסמיק - שריא. דחירותא, אי זיג כזוזא חירותא - שריא, אי לא - אסיר. דשאר קמחים, אסמיק - אסור, לא אסמיק - שרי.

הטופל גוזל בבצק

מבואר בגמ' טעם ההיתר של טפילת גוזל בבצק הוא מצד כבולעו כך פולטו. ולמסקנת הגמ' קמח 'סמידא' מותר בכל אופן ואף אם נשאר בו מראה דם שהדם ודאי יוצא ואינו נדבק בו ואודם זה ודאי הוא רק דמות דם, וקמח 'חירותא' מותר דוקא אם הוא צלול כזכוכית לבנה ולא נשאר עליו שאריות הדם. ו'סמידא' פרש"י עיסה של סולת ואינה נדבקת כל כך ונפרכת מאליה והדם יוצא ממנה. ו'חירותא' היינו קמח נקיה כעין שלנו שאינו סלת שהוא קשה ואינו פולטו. וכתב הב"י [יו"ד סי' ע"ח], שמדברי הרמב"ם [פ"ו מאכ"א ה"ט] נראה

ד'חירותא' היינו קמח חטים שלתתן. וכתב הרב המגיד, דלשיטת הרמב"ם [שם ה"ז – י"ח, והוזכר למעלה] והגאונים, דינים אלו אף על פי שהעופות מלוחים ומוכשרים לקדרה.

וברי"ף וברא"ש השמיטו לגמרי דין זה. וכתב הב"י [שם], שאפשר שטעמם הוא מצד מה שכתב השבלי הלקט, שבזמן הזה אין אנו בקיאים במיני קמחים הי סמידא והי חירותא ושאר קמחי, ולכן אם לא מלח לבישרא שיעור מליחה לקדרה אסור.

ובשו"ע [סימן ע"ח סעיף א'] כתב : הטופל בצק בעוף שלא נמלח, אף על גב דבגמרא מפליג בין סמידא לשאר קימחי ובין אסמיק ללא אסמיק, אנו השתא לא בקיאינן במלתא, ובכל גוונא יש לאסור. אבל אם נמלח, ושהה כדי מליחה ואחר כך הודח, מותר בכל גוונא [כדברי הרי"ף הרמב"ם והרא"ש]. וכתב הרמ"א : ודוקא לטפל בבצק, אסור, אבל מותר למושוח בשמן או בציר בשר שלא נמלח, דאין זה מעכב הפליטה [דרכ"מ בשם הרשב"א]. ופשוט ד"א יש לו כל דין בישול בקדירה, בין לקולא בין לחומרא [שם בשם מרדכי בשם רש"י ומהרא"י והרשב"א].

אומצא ביעי ומיזרק, פליגי בה רב אחא ורבינא. בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והילכתא כרבינא לקולא. לבר מהני תלת, דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא – והילכתא כרב אחא לקולא. האי אומצא דאסמיק, חתכיה ומלחיה – אפילו לקדרה שרי. שפדיה בשפודא – שרי, מידב דייב. אחתיה אגומרי – פליגי בה רב אחא ורבינא. חד אסר וחד שרי. מאן דאסר – מצמית צמית, ומאן דשרי – מישאב שאיב. והילכתא: מישאב שאיב. וכן ביעי ... וכן מיזרק ...

דין אומצא ביעי ומיזרק

'אומצא דאסמיק' היינו חתיכת בשר שהאדימה ביותר וניכר שהדם נצרך בתוכה, ומחמת מכה שהוכתה הבהמה מחיים הוא בא [רא"ש פרק ז מחולין סימן יא], ומבואר בגמ' דאם 'חתכיה ומלחיה' דהיינו בא לאוכלה כשאר בשר, למולחה וליתנה בקדירה, אסור לעשות כן, כיון שמתוך שנצרך הדם אין לו פתח לצאת מן הבשר על ידי מליחה [טור ומאירי]. ואם 'חתכיה לאומצא', דהיינו שעשה בה חתכים הרבה כדי לעשות פתחים ליציאת הדם [טור] ומלחיה [במלח], אפילו ליתנה בקדרה שרי. ואם 'שפדיה בשפודא' [הגירסא בחולין צג ב "תלייה" ולא "שפדיה"], והיינו שתלאו בשפוד בתוך התנור לצלות, שרי אף בלא חתיכה ובלא מליחה, לפי שהדם הנצרך מידב דייב [זב הוא ממנו], כי הואיל ותלוי הוא שפיר דמי [רש"י חולין]. ואם 'אחתיה אגומרי' דהיינו שהניחו על גבי גחלים לצלותו, נחלקו בה רב אחא ורבינא. רבינא אסר, ורב אחא שרי. האוסר טעמו, משום 'דמיצמת צמית', דהיינו שהגחלים צומתין את הדם שבבשר, ואינו מוציא את דמו, והוא נצלה בתוכו, ואסור [רש"י חולין]. והמתיר טעמו, משום 'דמישאב שאיב', דהיינו שהגחלים שואבים את הדם מן הבשר, ומותר הוא.

וכן הוא הדין והמחלוקת ב'ביעי' שהם ביצי בהמת זכר שהאדימו.

וכן הדין והמחלוקת ב'מיזרק' שהם ורידין שבבית השחיטה שהאדימו.

ובשו"ע בדין 'אומצא' [יו"ד סימן ס"ז סעיף ד'] כתב : נצרך הדם מחמת מכה, אסור לבשלו עד שיחתוך המקום וימלחנו יפה, אבל מותר לצלותו בין בשפוד בין על גבי גחלים, אפילו בלא חיתוך ומליחה [כמבואר בגמ', וכמו שפירשו הראשונים]. וכתב הרמ"א : וי"א דמשום זה יש להחמיר לקלף בית השחיטה או לחתוך באותו בשר קודם מליחה, הואיל ונצרך שם הדם בשעת שחיטה [דרכ"מ בשם הרשב"א וכל בו].

עוד כתב השו"ע בדין 'ביעי' [סימן ס"ה סעיף ד'] : ביצי זכר כל זמן שלא היה לו שלשים יום, מותרים לקדרה בלא קליפה אפילו אם יש בהם כמו חוטין אדומים. ואם היה לו שלשים יום, אם יש בהם כמו חוטין אדומים אסורין לקדרה בלא קליפה, אבל לצלי מותרים. וכתב הרמ"א : ונהגו לנקר הבצים אף כשהם פחותים משלשים יום, וכן להסיר משם גיד הגדול ולחתוך בהם הרבה חתיכות דרכ"מ בשם איסור והיתר הארוך] ונהגו ליקח מן הכתף הבשר שקורין דרי"ז [דרכ"מ בשם סדר הניקור] ואין בו איסור רק הוא משום מיאוס. עוד נהגו בלונבי"ל שקורין לידווי"ץ לצלותו ולא לבשלו, ואין בו איסור אם מבשלו, ואפילו לכתחלה מותר [ב"י ואיסור והיתר] וכן נוהגין להסיר העינוניתא דורדא ולהשליכה ולא לאכלה, ואין איסור בדבר [דרכ"מ איסור והיתר הארוך] וכן נהגו לחתוך בין הפרסות של רגלי הבהמה ולהסיר משם בשר לבן ודק משום מיאוס. ואם לא עשה כן, אין לחוש [דברי עצמו].

עוד כתב השו"ע בדין 'מיזרק' [סימן ס"ה סעיף א'] : יש חוטים שאסורים משום דם שבהם, כגון: חוטין שביד, ושבתף ושבלחי התחתון שבצד הלשון מכאן ומכאן ובלשון ובצואר וחוטי הלב וחוטי העוקץ וחוטי הדקין, שהם בתוך שומן הדקין כמו בית עכביש מסובכין זה בזה. וכתב הרמ"א : ונהגין להסיר ג"כ ג' חוטי אורך אצל החזה מבפנים [דרכ"מ בשם איסור והיתר הארוך] וכן נוטלין חוטין אחורי האזניים שם ובסדר הניקור] ואינו אלא חומרא בעלמא [דברי עצמו].

וממשיך השו"ע : וקרום שעל המוח שבקדקד וקרום שעל הביצים. ומליחה לא מהני בהו, אם לא שיחתכם תחלה והחתוך לתחת. ואח"כ ימלחם. והני מילי לבשלם בקדרה, אבל לצלי אינם צריכים לא חתיכה ולא מליחה, משום דנורא מישאב שאיב ויש מי שאומר דדוקא כשפני החוטין על פני האש, אבל אם הם מובלעים בתוך הבשר אין האש שואב אלא אם כן יחתכם [ב"י בשם הרשב"א]. וכתב הרמ"א : ואם לא נטלן ובשלם בלא חתיכה צריך ששים נגד כל החוטין [רשב"א הנ"ל] ובצלי סגי בקליפה [דרכ"מ הגהות אשר"י והגהות שער דורא בשם מהרא"י].

דף ע"ה

בעא מיניה רב חנינא בר אידי מרב אדא בר אבהו: תנור שהסיקו בקליפי ערלה, וגרפו ואפה בו את הפת, לדברי האוסר מהו? - אמר ליה: הפת מותרת ...

ע' מה שכתבנו לעיל דף כ"ו בדין זה.

... אמר ליה, והאמר רב חנינא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: תנור שהסיקו, וגרפו וצלה בו את הפסח - אין זה צלי אש, שנאמר צלי אש צלי אש שתי פעמים. טעמא - דגלי רחמנא צלי אש צלי אש שתי פעמים. הא לא גלי רחמנא - הוי אמינא צלי אש הוא! - אמר ליה: גלי רחמנא התם, וילפינן מינה. ואי בעית אימא: התם טעמא - דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים - הוה אמינא: אאש קפיד רחמנא, ואפילו גרפו נמי צלי אש הוא ...

כתב הרמב"ם [פ"ח ה"ו]: הסיק את התנור וגרף את כל האש ותלהו בתנור וצלהו הרי זה אסור שאין זה צלי אש. עכ"ל. וכתב הכסף משנה, שאף אם רק תלהו ולא נגע בחרסו של תנור אעפ"כ פסול.

והעיר בליקוטי הלכות [בעין משפט], שברש"י להלן [ע"ה ב' ד"ה יקלוף] לא משמע כדבריו, אלא שהאיסור הוא דוקא שנגע בחרסו של תנור, אך אם לא נגע ותלהו באוירו אף שגרף הגחלים, כשר.

תנו רבנן: חתכו ונתנו על גבי גחלים. רבי אומר: אומר אני שזה צלי אש ...

פסק הרמב"ם [פ"ח ה"י] כדברי רבי. ומוכח בסוגיא דכל זה בגחלים של עץ אך לא בגחלים של מתכת, וגם בשל עץ דוקא בלוחשות שהם נקראות אש, אך עוממות אינם אש. וכן העתיק בפשיטות בליקוטי הלכות.

משנה. נגע בחרסו של תנור - יקלוף את מקומו. נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו. נטף מרוטבו על הסולת - יקמוץ את מקומו. סכו בשמן תרומה, אם חבורת כהנים - יאכלו, אם של ישראל, אם חי הוא - ידיחנו, ואם צלי הוא - יקלוף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים על בני חבורה, שאין פודין מעשר שני בירושלים.

וכן פסק הרמב"ם [פ"ח ה"ב י"ג י"ד] כל ההלכות האלו המבוארות במשנה. ולקמן דף ע"ו יתבאר עוד כמה פרטים בזה.

דף ע"ו

גמרא. איתמר: חם לתוך חם - דברי הכל - אסור. צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר. חם לתוך צונן, וצונן לתוך חם; רב אמר: עילאה גבר, ושמואל אמר: תתאה גבר ...

כתב רש"י, אף דהלכתא כרב באיסורי, מ"מ בהא הלכתא כשמואל דהא תניא תרתי תרתי מתניתא כוותיה. וכן פסקו כל הפוסקים. וכתבו התוס' בשם ר"ת, אף דחם לתוך צונן צריך קליפה בדבר שיכול לעשות קליפה, מ"מ בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב מותר. ובשם הריב"א כתבו שחולק בזה ומצריך ששים כדי קליפה. והביא הב"י [יו"ד סי' צ"א] שהרא"ש כתב כל זה בחולין [פ"ח סי' ל"ד]. וכתב הר"ן שם, שהרא"ה פירש דכי אמרינן צונן לתוך חם אסור וכן לענין בשר צונן שנפל לתוך חלב רותח אסור היינו דבעי נטילת מקום, והר"ן דחה ראייתו ואמר דהתם בצלי אבל במבושל כולו אסור. וכן דעת הרשב"א בתורת הבית, וכן נראה מדברי הרמב"ם [פ"ט ממאכלות אסורות ה"ו] דצונן לתוך חם הכל אסור. עוד הביא הב"י, בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן שנפל לתוך חם אסור, ומשמע דבין בשר בין חלב אסור, היינו בשאין בחלב ששים כנגד הבשר אבל אם יש בחלב ששים כנגד הבשר חלב מותר ובשר אסור.

ומבואר בגמ', דמליח דינו כרותח לענין זה.

ובשו"ע [סימן צ"א סעיף ד'] כתב: בשר וחלב רותחין שנתערבו יחד, ואפילו בשר צונן לתוך חלב רותח או חלב צונן לתוך בשר רותח, הכל אסור [כשאין ס'. ש"ך ס"ק ה'], משום דתתאה גבר [כשמואל]. אבל חלב רותח שנפל על בשר צונן, או בשר רותח שנפל לתוך חלב צונן, קולף הבשר, ושאר הבשר מותר. והחלב מותר כולו [כמש"כ תוס']. ואם נפלו זה לתוך זה צוננין, מדיח הבשר, ומותר. וכתב הרמ"א: ובמקום שהבשר צריך קליפה, אם לא קלפוהו ובשלו כך, מותר בדיעבד [דרכ"מ בשם איסור והיתר הארוך].

... אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת ... לא מפני תערובת גופין.

הרמ"א [יו"ד סי' קי"ח סעיף י"א] פסק דלכתחילה יש לזהר לא לבשל עם הגוי זה שחוטה וזה נבילה אפילו בשתי קדירות, וכתב שם הט"ז [ס"ק י"ב] בשם המרדכי, דהמקור מסוגיין דאין צולין שני פסחים באחד מפני תערובת הגופין, וכ"כ הגר"א [שם].

אך מהש"ך שם [ס"ק ל"ו] מבואר דלא חשש לתערובת גופין, וכתב החדרי דעה [שם], דס"ל כמש"כ הר"ן לגבי הא דאסור להעלות בשר עם חלב על שלחן אחד שמא ישכח ויאכל, דלא חיישינן הכי רק בבשר עם חלב דכל אחד לחודיה שרי אבל בדבר איסור לא חיישינן שישכח ויאכל, וה"נ אפשר לומר לענין תערובת גופין דלא חיישינן כן רק בב' פסחים דתרוייהו דהתיירא נינהו, אבל בשחוטה ונבילה לא חיישינן לתערובת גופין.

... מה לי גדי וטלה מה לי גדי וגדי ...

המהרי"ל [שו"ת סי' קפ"ו] תמה, דהא י"ל דהכי קאמר דלא מיבעיא גדי וגדי דהוי מין במינו שאוסר לר"י בכל שהו דאוסר אלא אפילו גדי וטלה דהוי מין בשאינו מינו אין צולין כאחד,

ורב הרי סובר כרבי יהודה דמין במינו במשהו וכדאיתא לעיל [כ"ט ב']. והוכיח מזה המהרי"ל [עי' במחצית השקל או"ח תמ"ז ב' שמבאר את דבריו] דע"כ ס"ל להש"ס דאי אמרינן ריחא מילתא הוי טעם גמור ואי לאו מלתא היא אפילו טעם משהו ליכא.

ובמהרי"ל שם פסק לפי זה, דאפילו בחמץ דקיי"ל דאוסר בכל שהו, מ"מ ריחא לאו מילתא היא לפי מה דקיי"ל כלוי, דהא מבואר דאי ריחא לאו מילתא היא אין חוששין לריחא אפילו במין במינו ואפילו למ"ד מין במינו אוסר בכל שהו.

ובמגן אברהם [סי' תמ"ז ס"ק ד'] דחה ראית המהרי"ל, לפי מש"כ הרי"ף בחולין [צ"ג ב' מדפי הגמ'] דרב שסובר דריחא מילתא היא אזיל לטעמיה שסובר מין במינו במשהו. [אלא דלדברי הרי"ף לכאורה קשה איך ניחא ליה לרב לפרש דאין צולין ב' פסחים הוא מפני תערובת טעמים, והא בגדי וטלה שהם מין בשאינו מינו לא שייך לומר כן, ועי' בצ"ח ובדברי חיים בהגהות לברוך טעם שער התערובת אות ה' מש"כ בזה].

משנה. חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה: העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, וזבחי שלמי צבור, ושעירי ראשי חודשים. הפסח שבא בטומאה - נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. גמרא. חמשה למעוטי מאי? - למעוטי חגיגת חמשה עשר ...

וכן נפסק כל זה ברמב"ם [פ"ד מביאת מקדש ה"י י"א, ופ"א מפסח ה"ח, ושם פ"ז ה"ח] שחגיגה אינה דוחה שבת כיון שיש לה תשלומים כל שבעה [ואף שדוחה יו"ט. וכן הדין בעולת ראייה], ולכן אינה דוחה גם טומאה, וקרבנות הציבור דוחים שבת וטומאה, אבל אין נאכלים בטומאה [בקרבנות ציבור הנאכלים המנויים במשנה], והפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שבא מתחילתו דוקא לאכילה.

דף ע"ז

... סברוה: דלכולי עלמא טומאה דחווה היא בציבור, ובעיא ציץ לרצות ... ודכולי עלמא אין הציץ מרצה על אכילות ... אלמא קסבר רבי יהושע: אין הציץ מרצה על העולין ולא על האכילות! - אלא, לעולם רבי יהושע היא מתניתין, ולא קשיא: כאן - לכתחלה, כאן - דיעבד. כי אמר רבי יהושע - לכתחלה, דיעבד - לא ...

הגמ' מוכיחה שר' יהושע סובר שאין הציץ מרצה על האכילות [כי סובר שריצוי הציץ הוא דוקא על חלק הקרבן הקרב לגבוה] ואין הציץ מרצה על העולין [דהיינו האימורין], וכמו"כ סובר ר' יהושע שאם אין בשר [שנטמא או נאבד] אין דם [שאינו מרצה], וא"כ כיצד מתיישב מה ששנינו במשנה שה' קרבנות הציבור שיש בהם אכילה אין האכילה מעכבת בהם לפי שיטתו, ולמסקנת הסוגיא דברי ר' יהושע הם ביחיד לכתחילה, אבל בדיעבד או בציבור אפילו לכתחילה מכפר הדם גם אם נטמא הבשר, ומה שמקילים ביחיד בדיעבד מבואר בסוף הסוגיא

דזהו דוקא לעניין טומאה, אך לעניין אבוד ושרוף החלב והבשר פסול לדעת ר' יהושע אפילו בדיעבד. וכשיטתו פסק הרמב"ם [פ"א מפסוה"מ הל"ד]. וכתב הגרע"א על המשניות וכן בליקוטי הלכות, שהמעלה של ציבור היא רק לעניין טומאה ופסול, אבל אם אבד או נשרף דינו שוה לקרבן יחיד.

ובליקוטי הלכות [בתורת הקדשים] סיכם הדינים העולים בזה כדלהלן: א. בקרבן יחיד אם לא נזרק הדם אין הבשר ראוי לאכילה ולא החלב להקטרה, וכן אם אין בשר וחלב לא יזרוק הדם. ב. אמנם יש בזה חילוק, שאם נטמא הבשר והחלב או שנפסלו או שיצאו חוץ לקלעים לא יזרוק את הדם לכתחילה אבל אם זרק הורצה, ואם נאבד הבשר או נשרף אפילו דיעבד לא מהני זריקתו ולא הורצה. ג. כל זה בקרבן ציבור מותר לזרוק לכתחילה והיינו לעניין טומאה לבד, אבל לעניין אבוד ושרוף דינו כקרבן יחיד. ד. כל דינים האלו שייכים גם לגבי מנחה, שבמנחת יחיד אם נטמא שירי המנחה לאחר קמיצה או שנפסל דהיינו שנגע בטבול יום או שיצא חוץ לקלעים לא יקטיר את הקומץ ואם הקטיר הורצה, ואם נשרפו או שאבדו בין קמיצה להקטרה לא מהני ההקטרה אף בדיעבד לא הורצה. ובמנחת ציבור אם נטמא השיריים או שנפסלו לאחר קמיצה מותר להקטיר הקומץ לכתחילה, אבל לעניין אבוד ושרוף דינו כבמנחת יחיד.

ולדעת רש"י למסקנת הסוגיא בחילוק הנ"ל בין יחיד לציבור הוא משום שטומאה הותרה בציבור. אמנם לדעת התוס' לעולם טומאה דחווה היא בציבור אלא שטעם החילוק בין יחיד לציבור הוא שמדאורייתא הציץ מרצה על העולין אלא שמדרבנן גזרו שהציץ לא ירצה עליהם, ובציבור לא גזרו. והרמב"ם [פ"ד מביאת מקדש ה"ט] שטומאה דחווה היא בציבור, ומצד שני נראה מדבריו שם [ה"ז] שאין הציץ מרצה על העולין מדאורייתא. ועי' בליקוטי הלכות במנחות דף י"ג בזבח תודה מש"כ בביאור שיטתו.

דף ע"ח

משנה. נטמא בשר וחלב קיים - אינו זורק את הדם. נטמא החלב והבשר קיים - זורק את הדם. ובמוקדשים אינו כן, אלא אף על פי שנטמא הבשר והחלב קיים - זורק את הדם.

מבואר במשנה, שבשר הפסח שנטמא אע"פ שהאימורים טהורים לא יזרוק את הדם, שאין הפסח בא אלא לאכילה. ואם נטמא אימורים ובשר קיים זורק את הדם. אבל בשאר מוקדשין בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינו כן אלא אף שנטמא הבשר אם האימורין קיימים ואפילו כזית מהם זורק את הדם.

ובגמ' העמיד רב את המשנה כדעת ר' נתן שאם זרק הורצה שאכילה לא מעכבא היכא דגברא חזי. אך הרמב"ם [פ"ד ה"ב] פסק כדעת חכמים שאף אם זרק לא הורצה, וביאר הכסף משנה שאף שרב העמיד את המשנה כר' נתן מ"מ פסק כרבים, עיי"ש עוד.

אמנם אם לא נודע לו עד שנזרק הדם, יעויין לקמן פ' ב'.

ושנינו בברייתא, מי שהוא בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה, או חולה בשעת שחיטה ובריא בשעת זריקה, אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהיה בריא משעת שחיטה עד שעת זריקה. וכן פסק הרמב"ם [פ"ב ה"ז].

עוד שנינו בברייתא, שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים יזרק הדם בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה. ולדעת ר' אלעזר דין זה הוא דוקא אליבא דר' נתן דאכילה לא מעכבא, ולרבי יוחנן דין זה הוא אף לדעת רבנן, אלא שהברייתא עוסקת בציבור שעושים הפסח אפילו בטומאה, אך אם נטמאו רוב הצבור קודם זריקה זורק את הדם והפסח לא יאכל, גזירה שמא יטמאו אחר זריקה בשנה אחרת ויאכלוהו בטומאה. וכשיטה זו פסק הרמב"ם [פ"ב ה"ט].

ומבואר בגמ' להלן [ע"ט א'], שמה ששנינו "במוקדשין אינו כן וכו'" היא כדעת ר' יהושע שצריך שישאר כזית מהבשר ומהאימורין, ובעולה אפילו חצי זית מהבשר וחצי מהאימורין מצטרפין וזורק עליהם הדם. ולמסקנת הגמ' ה"ה שאם נשתייר כזית מיותרת הכבד ושתי הכליות, וכל זה לעניין לזרוק לכתחילה, אבל בדיעבד אם זרק הורצה אפילו נטמא כל החלב והבשר, וכמו שנתבאר לעיל דף ע"ז.

דף ע"ט

משנה. נטמא קהל או רובו, או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים - יעשו בטומאה. נטמא מיעוט הקהל - הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני.

מבואר בברייתא בגמ', שאפילו אם הכהנים והקהל טהורים ורק הכלי שרת טמאים יעשה בטומאה, שאין קרבן ציבור חלוק. ולדעת ר' חסדא באופן שהכלי שרת נטמאו בולד הטומאה שמטמא הבשר אך לא האדם [וכמו ששנינו ב"ק ב' ב' ועוד, שאב הטומאה מטמא אדם וכלים אך ולד הטומאה מטמא רק אוכלין ומשקין] הפסח נאכל רק לטהורים, דמוטב יאכל בטומאת בשר שהיא בלאו ולא בטומאת הגוף שהיא בכרת, וכן אמר ר' יצחק. אך לדעת רבא גם באופן כזה מותר הפסח אף לטמאים, כיון שנאמר [ויקרא י'] "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף, והבשר כל טהור יאכל בשר", ויש לדרוש מזה שדוקא במקום שמתקיים החלק הראשון בפסוק ש"הבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" מחוייבים לקיים גם החלק השני שדוקא "כל טהור יאכל בשר", אך אם אוכלים הבשר כשהוא טמא מותרים בו גם אנשים טמאים.

וברמב"ם [פ"ז ה"א, ובהל' ביאת מקדש פ"ד ה"ב] פסק כדעת רב חסדא, ודלא כרבא. וביאר בליקוטי הלכות טעמו, כיון שר' יצחק ג"כ סבר כר' חסדא.

איתמר: הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, רב אמר: מחצה על מחצה כרוב, ורב כהנא אמר: מחצה על מחצה

אינו כרוב ... כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, ונשים משלימות לטמאים ...

פסק הרמב"ם [פ"ז ה"ב] כרב דמחצה על מחצה כרוב, כולן עושין בראשון וטהורים עושין לעצמן בטהרה והטמאים עושין לעצמן בטומאה ואוכלין אותו בטומאה.

עוד פסק הרמב"ם [פ"ז ה"ג], שאם היו האנשים מחצה טמאי מת ומחצה טהורים ובזמן שאתה מונה הנשים בכלל האנשים יהיו הרוב טהורים, הטהורים עושים את הראשון והטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני, אין עושין ראשון מפני שהן מיעוט, ואין עושין את השני מפני שהנשים בשני רשות ונמצאו הטמאים מחצה ואין מחצה עושין את השני.

ולשיטתו שסובר [פ"א ה"א] שנשים בראשון חובה. ועי' מה שנכתב בזה לקמן דף צ"א.

דף פ'

איתמר, היו רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים. אמר רב: אותן טמאי מתים - אינן עושין לא בראשון ולא בשני. ראשון לא עבדי - דהו מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון. בשני נמי לא עבדי - כל היכא דעבדי ציבור בראשון - עביד יחיד בשני, כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון - לא עביד יחיד בשני ... איתמר, היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבין. רב הונא אמר אין תשלומין לפסח הבא בטומאה, ורב אדא בר אבהו אמר: יש תשלומין לפסח הבא בטומאה ... איתמר: היו שלישיתן זבין ושלשיתן טהורין ושלשיתן טמאי מתים אמר רבי מני בר פטיש: אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני ...

פסק הרמב"ם [פ"ז ה"ד] כדברי רב שברובם זבין ומיעוטם טמאי מתים אין עושים לא בראשון ולא בשני.

וברובם טמאי מתים ומיעוטם זבין פסק [שם ה"ה] כרב הונא שאין תשלומין לפסח הבא בטומאה, וביאר הטעם שאין עושין פסח שני אלא אם בא הראשון בטהרה, אבל אם נעשה ראשון בטומאה אין שם פסח שני.

ובשלשיתן זבין ושלשיתן טהורין ושלשיתן טמאי מתים פסק [שם ה"ו] כרבי מני בר פטיש שאותן טמאי מת אין עושין את הראשון ולא את השני, וביאר הטעם שאין עושין ראשון שהרי הן מועטים לגבי טהורים עם הזבים, ובשני לא יעשו שהרי רוב הקהל לא עשה את הראשון ובכה"ג אין עושים את השני [כמבואר בדברי רב לגבי רובן זבין]. ולכאורה בגמ' מבואר הטעם מצד שרוב הציבור אינם נדחים לפסח שני. וכתב הצ"ח כאן, שלכאורה יש להקשות למה רב בעמוד א' לא אמר הטעם שברובן זבין ומיעוטן טמאי מתים אין עושים את השני כיון שכולם צריכים לעשות פסח שני, וכל הקהל אינו נדחה לפסח שני [ק"ו מרובן שלא מידחו]. ויישב הצ"ח, שכל מה שהזבין מצטרפים לטמאי מתים לעשות פסח שני

ויחד הם רוב ציבור הוא רק כשבאו לירושלים בחודש השני לעשות פסח שני, ואז נצרכו והיו רובא ולא עבדי לא הזבין ולא הטמאי מתים, אבל אם לא באו הזבים לירושלים בשני כלל ודאי לא נצרכו ועבדי הטמאי מתים בשני. ולעיל קמ"ל רב דאפילו לא באו הזבין בחודש השני לירושלים רק טמאי מתים לחודיהו באו, אפ"ה לא עבדי, דכל היכא דלא עביד צבור בראשון לא עביד יחיד בשני.

ועפ"י הדברים האלו יישב המנחת חינוך [מצוה ש"פ] דברי הרמב"ם, דלכך נקט הטעם כדברי רב, שהרי טעם זה שייך אפילו אם הזבין לא היו בירושלים.

ובמנחת חינוך כתב שם, שאם בין שני פסחים נתגירור הרבה גרים או נתגדלו הרבה קטנים שהם עתה רוב ציבור או מחצה לכאורה עושין פסח שני, ואף שמבואר כאן שרוב אין עושים שני, מ"מ הזמן המחייב בפסח שני הוא מה שהיו בפסח ראשון, ואז היו הם מיעוט. ובאבי עזרי [פ"ד ה"ז] תמה עליו, שודאי החיוב נקבע לפי מה שהם בפסח שני, שהרי לדברי הצ"ח כאן ר' מני מיירי באופן שהזבין באו בחודש השני לירושלים ולכן מצטרפים עם הטמאי מת אף שבראשון לא הצטרפו עימהם, וחזינן שהמחייב הוא מה שהם בפסח שני, ועי' עוד שם שהביא עוד ראיות לדבריו בזה.

משנה. הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא - הציץ מרצה. נטמא הגוף - אין הציץ מרצה. מפני שאמרו: הנזיר ועושה פסח - הציץ מרצה על טומאת הדם, ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף ... אמר רבינא: טומאתו בין בשוגג בין במזיד - הורצה. זריקתו, בשוגג - הורצה, במזיד - לא הורצה. רבי שילא אמר: זריקתו, בין בשוגג בין במזיד - הורצה. טומאתו, בשוגג - הורצה. במזיד - לא הורצה ...

פירש"י, דהמשנה מיירי בנטמא הבשר או הדם. והקשו תוס', שהציץ אינו מרצה אלא לפטור הבעלים מפסח שני למ"ד הציץ מרצה על אכילות וכו' נתן דאכילה לא מעכבא, ובגמ' מבואר שדוקא כשנזרק הדם ואח"כ הורצה הציץ מרצה, אך אם נודע לו קודם זריקה אין הציץ מרצה, וחילוק זה הוא מדרבנן שהרי מדאורייתא אין לחלק בזה, ואיך חכמים יכולים לחייבו להביא פסח שני כשיצא מדאורייתא ידי חובת פסח ראשון. לכך כתבו תוס', דמיירי דוקא על טומאת דם שכשלא נודע קודם זריקה מותר הבשר באכילה, אך לעולם פטור מלעשות פסח שני כיון שהוא רק דין דרבנן לאסור הבשר באכילה כשנודע לו מטומאת הדם קודם הזריקה [ר"ל, ולכן גם להלכה דקי"ל אכילה מעכבא יצא ידי חובתו, כיון דמדאורייתא ראוי הבשר להיחל].

ומבואר לשיטת התוס', שלפי מאי דקי"ל דאכילה מעכבא אם נטמא הבשר מחוייב לעשות פסח שני ולא יצא ידי חובתו. אמנם הרמב"ם [פ"ד ה"ב] כתב: אם לא נודע לו שהפסח טמא עד שנזרק הדם הורצה, שהציץ מרצה על שגגת הבשר שנטמא ואינו מרצה על הזדון. עכ"ל. והיינו כרבינא שבזריקתו במזיד לא הורצה. אך עכ"פ מבואר מדבריו, שאפילו בטומאת בשר יצא ידי חובתו כיון שהזריקה היתה בשוגג. והעיר בליקוטי הלכות ממחלוקתם זו. עוד העיר בליקוטי הלכות [בזבח תודה], שמבואר שהרמב"ם מפרש המשנה כדברי רש"י הנ"ל שמיירי על טומאת בשר. וכתב שהרמב"ם לשיטתו בפירוש המשניות כאן, שהמשנה הזו נשנית קודם עדותו של יוסי בן יועזר שמשקין בי מטבחיא דכן [משנה סוף עדיות, הובאה לעיל ט"ז א'], אך אחר עדות זו אין דם מקבל טומאה כלל. וכן פסק הרמב"ם [פ"א מפסוה"מ הל"ד]. ועיי"ש עוד בביאור שיטתו.

פרטי דיני טומאת התהום יתבארו בעזה"י לקמן דף פ"א.